

A folytatásban betekintést kapunk egy országúton lezajlott páncélos csata részleteibe, és a bengázi mintagazdaság eukaliptusz fasorokkal szegélyezett tábláira lecsapó bombasorozat szomorú látványába. Itt ismerhetjük meg közelebbről Rommel vezérőrnagy határokat nem ismerő fáradhatatlanságát és erőt sugárzó büvkörét, amely még a laikus olvasót is lenyűgözi.

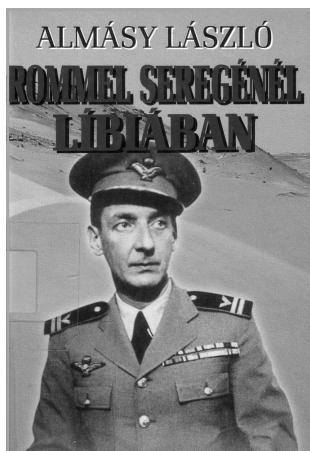
A következő fejezetben a sivatagi nyomolvasás művészetét ismerhetjük meg. A sivatag titkainak megfejtéséhez elengedhetetlen a hozzá értő ismeret alkalmazása, hiszen minden leíratott a sivatag homokjába, de a rejtélyek feltárása hosszas és alapos munkát igényel. Almásy a pontos szakmai ismeretek mellett számos személyes élménnyel gazdagítja és színesíti történeteit, ami megkönnyíti a sajátos körülmények megértését.

Érdekes észrevétel, hogy a por és homok lepte sivatag végtelenségében, ahová sokáig ember be sem tette a lábát, most, a világháború közepette, mekkora jelentőséggel bír a nyelvismeret: egy olaszul remekül beszélő ember azonnal az olasz nép (illetve ebben az esetben az olasz hadsereg) határtalan vendégszeretetét és előzékenységét élvezheti, míg egy rémes francia akcentussal beszélő angol könnyedén lebukhat az ellenség előtt...

Egy másik történetben a hűsvét misztériumába kapunk bepillantást, hiszen a feltámadás ígéje az afrikai harctér legtávolabbi őrségéhez is elér. Ám a háború most sem nézi, hogy ünnepnap van-e vagy sem: a pálmák koronája alatt megtartott szertartást félbeszakítja két támadó gép bombázása...

Olvashatunk a „sivatagi járőr” tapasztalatairól: az elfásult kimerültség érzését szemléletesen írja le a szerző, amint keresztül-kasul mindig csak vezet és vezet a „halál birodalmán” át, ahol nincs más, csak homok, kavics, kő és szikla, égbolt és perzselő napsugár. A sivatag belsejében, csak a vadul szaggyagott, meredek falú sziklavölgy nyújt védelmet, rejtekhelyet a visszavonuló ellenségtől...

Az utolsó fejezetben megelevenednek az olvasó szeme előtt az 1942. évi júniusi események, amikor az ellenség legebezhetőbb pontjának megtámadására került sor. Ehhez azonban több száz

gépkocsiból álló szállítóoszlopot kellett Almásy segítségével átvezetni a sivatagon, lőszert, élelmet, vizet szállítva utánpótlásként az angol erők hátába kijutott német egységek számára. Láthatjuk azt a szigorú szakmai előírások alapján működő hadigépezetet, amely képes volt egy hatalmas konvojt mértani pontossággal mozgatni még a végeláthatatlan Libiai sivatagban is...

A szerző Afrika Korps-ban teljesített szolgálati idejének tapasztalatai által nemcsak Líbia különleges világáról kapunk ismereteket,

hanem az afrikai harctér sajátos légköréről kialakult képünk is új megvilágításba kerülhet.

Szomorú tény, hogy ez a kiváló kordokumentum volt a tárgya annak az aljas népbírósi pernek – úgy, hogy megdöbbentő módon sem a vádat emelő ügyész, sem a bíróság tagjai nem ismerték a könyv tartalmát –, amely Almásy László Ede ellen zajlott 1946. november 16-án.

Almásyt több hónapos meghurcolások után végül felmentették...

JÓNÁS KRISZTINA jonaskriszti@freemail.hu

A Nílus ajándékai és a szocialista Magyarország

FARKAS ANIKÓ

A szadati Egyiptom magyar szemmel.

Magyar–egyiptomi kapcsolatok 1970–1980.

Doktori értekezés. Szeged, 2012. 189 p.

Az SZTE Bölcsészettudományi Kar Történelmetudományi Doktori Iskola Modernkori Történeti Program a Mediterrán dolgozatok sorozatában a Mediterrán térségről íródott doktori disszertációkat publikálja. Ennek a sorozatnak lesz a következő kiadványa Farkas Anikó doktori értekezése.

A szerző az Anvar Szadat elnöksége alatti Egyiptom és Magyarország kapcsolatát mutatja be. Kezdő pontja 1970, a Gamál Abdel Nasszer elnök halálát jelző év. A végpont megválasztása

tekintetében szerencsésebb lett volna az 1981-es év, hiszen ebben az évben, október 6-án Szadat elnök meggyilkolásával ért véget az egyiptomi elnök névével fémjelzett időszak. Az elemzett években olyan, nagy horderejű események játszódtak le Egyiptom történetében, mint az 1973-as Jóm Kippur-i, vagyis a IV. arab–izraeli háború, illetve a Camp David-i egyezmények, melyért mind Anvar Szadat, mind izraeli kollégája Menáhem Begin, mind a közvetítést magára vállaló Jimmy Carter amerikai elnök Nobel-békedíjat kaptak 1979-ben.

A dolgozat bevezető fejezete egyrészt rövid betekintést enged Egyiptom Szadat előtti történetébe, nevezetesen a nasszeri időszakba, az 1952-es forradalommal induló új periódus alaposabb megértéséhez, valamint a két rendszer összehasonlíthatóságához. Másrészt, historiográfiai áttekintés is ez a bevezető rész, mely megnevezi a kutatás forrásait és megindokolja azok felhasználását. A szerző magyar és angol nyelvű szakirodalomra, magyar és angol nyelvű újságokra, valamint a Magyar Országos Levéltár külügyminisztériumi titkos és adminisztratív ügykezelési irataira, valamint a gazdasági kérdéseket tárgyaló részeken magyar vállalatok jegyzőkönyveire és a kairói kereskedelmi kirendeltség szakmai beszámolóira támaszkodik.

Az első fejezet – *Egyiptom Anvar Szadat elnöksége idején* – kíván átfogó képet adni Szadatról, Egyiptom átalakulásáról, valamint a nyitott kapuk politikájának kiépüléséről. Olyan fontos kérdések kerülnek itt az elemzés keresztútjába, mint például, hogy „a Szadat által bevezetett liberalizmust értelmezhetjük-e saját fogalmi rendszereink között tényleges liberalizmusként, vagy egy közel-keleti szűrőn keresztül szükséges ezt vizsgálnunk”?¹ Nagyon fontos kérdések ezek, hiszen az arab világ, s ezáltal Egyiptom történetének ezen periódusa nem érthető meg, ha az európai fogalmak szerint kívánjuk történelmét megismerni és megérteni. A szerző ezt a kezdeti szakaszt a legitimitáció megerősítésének időszakaként ábrázolja, emellett bemutatja a politikai intézmények működését, az Egyiptom történetében kulcsszerepet játszó hadsereg szerepét, valamint – a még Nasser által 1962-ben alapított – Arab Szocialista Uniót. A „forradalom kiigazítása” alfejezet szintén magyarázatra szorul, melyet a szer-

ző meg is ad: az a folyamat, amelyet Szadat későbbi beszédeiben a hozzá közeli vezetés kialakításaként nevezett meg. „Az ASZU-t, az államapparátust és a törvényhozó testületet politikáját követő személyekkel tölti be.”² A szerző szintén nagyon helyesen hívja fel az olvasó figyelmét arra a tényre, hogy az európai és magyar historiográfiában használt párt kifejezés nem tükrözi ugyanezt a fogalmat az arab világban, de jobb híján következetesen ezt alkalmazza.

A második fejezet az *Infitah – a nyitás politikája* címet kapta. A fejezet további 5 alfejezetre tagolódik (A forradalom öröksége, Egyiptom gazdasági reformja, Az Infithah – „növekedés fejlődés nélkül”, A politikai átalakulás, az Infithah értékelése). A témában kevésbé jártas olvasó számára talán nem magától értetődő az *Infithah* kifejezés. A szerző ad egy lehetséges definíciót a fogalomra: „Az Infithah egy teljes, az ország irányításának minden szegmensét érintő komplexumként fogható fel. Legfőbb törekvése Egyiptom társadalmának magas szintű modernizálásában található meg. A megvalósítás eszközeiként a kormányzat az ország gyors gazdasági fejlesztését jelölte meg, kiemelt hangsúlyt fordítva a háború utáni újjáépítésekre.”³

Az Infithah – „növekedés fejlődés nélkül” alfejezet az Infithahot további két szakaszra osztja. Az Infithah első szakasza a szerző periodizálása alapján az 1970–1973 közötti időszakra, míg második szakasza 1973 utántól kezdődően, hiszen „az 1973-as háború kimenetelének köszönhetően legitimitásában megerősödött Szadat hivatalosan is megindította a nyitás politikájának átfogó folyamatait.”⁴ Még konkrétabb kezdőpontja az úgynevezett Infithah-törvény; az 1974 júniusában bevezetett 47-es számú törvény, amelyet Infithah-törvénynek is hívunk, jelölhető meg a második szakasz kezdeteként.

A politikai átalakulást tárgyaló alfejezet a szadati rendszer summázata: „Szadati rendszer gyökeres fordulatot hozott Egyiptom életében a nasszerihez képest, mégis megmaradt egy autoriter–bürokratikus államnak, amelyben a politikai részvétel csak egy szűk csoport számára tudott intézményesülni.”⁵

Egyiptom változó külpolitikája címet viseli a

² I. m. 22.

³ I. m. 27.

⁴ I. m. 32.

⁵ I. m. 42.

¹ FARKAS ANIKÓ: *A szadati Egyiptom magyar szemmel. Magyar–egyiptomikapszolatok 1970–1980. Doktori értekezés. Szeged, 2012. 11.*

mű harmadik fejezete, ami találó, hiszen Egyiptom hetvenes évekbeli külpolitikáját a szerző a „Szovjetuniótól való távolodás és a washingtoni politikához való közeledés” folyamataként szemlélteti. Olyan, nagy volumenű diplomáciai események kerülnek ebben a fejezetben bemutatásra, mint a Kissinger-tárgyalások, Szadat jeruzsálemi látogatása, Camp David, egyiptomi–izraeli béke. A fejezet világos, jó felépítésű, a nagy horderejű diplomáciai események kronológiai sorrendben kerülnek tárgyalásra. A „Távolodás a Szovjetuniótól” alfejezetben olvashatjuk ennek a távolodásnak módját: „A két ország együttműködésének csökkenése, a diplomáciai kapcsolatok minőségi meggyengülése fokozatos mértékben ment végbe.”⁶ Ezt az állítást a szerző a magyar forrásokra, különösen a magyar nagyköveti jelentésekre alapozza, melyek híven tükrözték Magyarország és a Szovjetunió sajátos viszonyát. „A Szovjetunió és Egyiptom diplomáciai kapcsolatai – a szadati időszak” alfejezet mutatja be a kezdetben a nasszeri úton továbbhaladó, majd a szovjet fegyverzettámogatások halogatása miatt fokozatosan kihűlő kapcsolatokat. Az 1971. május 27-én aláírt Szovjet–Egyiptomi Barátsági és Együttműködési Megállapodást a szerző szerint „inkább tekinthetjük a gyengülő kapcsolatok stabilizálására irányuló törekvésként, semmint a tényleges szovjet befolyás növeléseként”.⁷ A hidegháború enyhülésével a szovjet tanácsadókat eltávolították Egyiptomból (1972. július 18.), valamint „a nagykövetek kölcsönös visszahívása is megtörtént”.⁸

A negyedik fejezet a „*Kísérletek a közel-keleti problémák megoldására*” címet viseli, melynek a „Katonai vagy politikai megoldás?” alfejezetében olvashatunk, az alapos elemzéseknek köszönhetően, a politikai megoldási alternatívák kudarcáról. „A háború utáni rendezés lehetőségei” alfejezetben pedig a szovjet érdekek bemutatására kerül sor, melyek az átfogó közel-keleti rendezést preferálták a genfi konferencia szellemiségének megfelelően. Szintén ebben a fejezetben nyerhetünk bepillantást az arab országok megosztottságába az arab–izraeli konfliktust illetően, valamint a mindenkit a tárgyalóasztalhoz ültető békekoncepció kudarcáról. Szadat jeruzsálemi látogatása (1977. november 19.) minden kétséget kizárólag rendkívüli jelentőségű

volt a békefolyamatok sikerességében. Nem túlzó tehát ennek kapcsán a „pszichológiai korlátok ledöntése” kifejezés használata. Az olvasó ebben a fejezetben betekintést kap a palesztin probléma történetébe, a hidegháború dinamikájába, valamint a közel-keleti békefolyamat buktatóiba. Szintén nem közömbös a Szadat látogatására adott arab és szovjet válaszok elemzése, melyet külön alfejezet tárgyal. Mind magyar sajtó (Népszabadság), mind külföldi szakfolyóirat (Foreign Affairs) forrásai ennek a résznek. Az átfogó béke kudarcaként, jelentős amerikai közvetítés segítségével, csak az egyiptomi és az izraeli álláspontok közelítése és a különbéke jöhetett szóba. Ennek a különbékének a folyamatát mutatja be a mű a Begin-terv, a politikai és katonai bizottságok létrehozása, az Egyesült Államok közvetítő szerepének bemutatása, s mindennek előtt a Camp David-i csúcsertekezlet (1978. szeptember 5–17.) alapos elemzésével. Jimmy Carter amerikai elnök közvetítő szerepét alaposan tárgyalja az értekezés, mely több alkalommal a holtpontról mozdította ki a tárgyalásokat. A két fél közötti béke a „lehetetlen művészete”. Ugyanakkor a szerző kitér annak gyenge pontjaira is: „A közel-keleti békeegyezmény számos kérdés nyitva hagyásával, további tárgyalásokra való elodázásával jöhetett létre.”⁹ Kétségtől óriási előrelépés, hogy „a két keretegyezményben megszületett közös egyetértés felszámolta a két ország között korábban meglévő és megegyezésüket nehezítő bizalmatlanság korlátait”.¹⁰ A béke aláírására 1979. március 26-án került sor.

Az ötödik, s egyben utolsó fejezet a „*Magyar–egyiptomi kapcsolatok*” címet viseli. Miért is fontos a szadati kor kapcsolattörténetének kutatása? – teszi fel a szerző a kérdést magának s olvasóinak, amire a következő választ adja: „A Közel-Kelet térségében Magyarország számára Egyiptom kiemelt fontosságú kereskedelmi partner maradt a szadati időszak alatt is. A nemzetközi gazdaságon belül megnövekedett valutaéhség szilárd támaszt nyújtott a magyar–egyiptomi gazdasági kapcsolatok működtetéséhez, fontosságához”.¹¹ Szintén megadja a szerző a választ a sokunkban talán felmerülő kérdésre, hogy miért a kereskedelmi kapcsolatok történetét domborítja ki a politikai kapcsolatok

⁶ I. m. 54.

⁷ I. m. 61.

⁸ I. m. 66.

⁹ I. m. 126.

¹⁰ I. m. 128.

¹¹ I. m. 136.

rovására: „Magyarország kapcsolata az arab országokkal leginkább gazdasági és kevésbé politikai, ideológiai jellegűek voltak”.¹²

A „Kereskedelmi kapcsolatok” alfejezetben a következő érdekes témákról tájékozódhatunk: „Egyiptomot a fejlődő országok viszonylatában Indiával váltakozóan első-második legfontosabb kereskedelmi partnerként tartották számon”.¹³ Rögtön felmerülhet a kérdés a magyar olvasóban: mit importálhattunk Egyiptomból és mit exportálhattunk Egyiptomba az 1970-es években? „Az Egyiptomból importált áruk harminc-ötven százalékát a nyersgyapot szállítások tették ki.”¹⁴ A kezdetben klíring-rendszeren alapuló kereskedelmi kapcsolatokban a magyar fél például a székesfehérvári Videoton gyár által gyártott TV-szettek exportált. „A nasszeri időkhöz képest az 1970-es évektől a két ország gazdasági együttműködésében új elemként jelenik meg az ipari együttműködések kiemelt szerepe. A székesfehérvári Videoton gyár televízió exportja, az Egyesült Izzó fénycsőszállításai, továbbá a Transelektro szerelési anyag exportja jelentette a fejlődés kezdeti lépéseit”.¹⁵ 1972. március 7-én Kairóban Gazdasági Együttműködési Vegyesbizottság létesítésére megállapodást írt alá a két fél. „A Közel-Kelet térségében Egyiptom volt Magyarország legnagyobb gépvásárló partnere.”¹⁶

„A kapcsolatok átalakulása – tervek a szabaddevizás piac bevezetésére” alfejezet jelzi az ekkor átalakuló világgazdasági trendeket. A következő – magyar nézőpontot bemutató – idézet megvilágítja a klíringrendszer és a barterezés idejétmúltságát. „Abban is teljes az egyetértés, hogy a jelenlegi tevékenységünk inkább kínlódás, mintsem kereskedelem”.¹⁷ Az 1977-es év volt az első ténylegesen szabad devizás év. Szintén ebben a fejezetben kapott helyet a „Közel-Kelet és a palesztinkérdés – a magyar álláspont” című alfejezet. Itt olvashatjuk forrásként Kádár János 1971. áprilisi parlamenti felszólalását. A dolgozat kitér – többek között – Jasszer Arafat és a PFSZ delegációjának 1974. október 12–14. közötti magyarországi látogatására, melynek eredménye az 1975. április 9-én megnyílt iroda.¹⁸

A „Távolodó diplomáciai kapcsolatok” alfejezet legfőbb forrását a nagykövetségi jelentések képezik. A szerző így indokolja az alcímválasztást: „Véleményünk szerint a diplomáciai kapcsolataink alakulásában 1975 közepétől fokozatos visszaesés következett be. A hanyatlás nem kifejezetten a szovjet–egyiptomi szerződés felmondásából fakadt. A diplomáciai szintű kapcsolatok eltávolodása párhuzamosan halad Moszkva ugyanezen viszonyának gyengülésével. A változó egyiptomi külpolitikának köszönhetően Magyarország diplomáciai téren eltávolodott Egyiptomtól. A politikai kapcsolatok helyett a gazdasági és kulturális együttműködés vált jelentősebbé, annak ellenére, hogy ez utóbbiakban is gyengülő tendenciát tapasztalhatunk”.¹⁹

„A kulturális és tudományos együttműködés” alfejezetben a szerző kihangsúlyozza, hogy ezekben a kapcsolatokban inkább a magyar fél volt a meghatározó, a fogadó, így a magyar „segélyjelleg” érvényesült. „A kulturális kapcsolatokban a kezdetektől fogva az oktatási együttműködés dominált.”²⁰ Szintén történik visszautalás a szadat előtti, nasszeri időszakra, hiszen a két ország kulturális együttműködésének alapját az 1957-es kulturális egyezmény képezte. Szót ejt a mű az 1974–1977 között létezett Kairói Magyar Kulturális Központ-ról is. „Magyarország kulturális életének intenzívebb képviselete érdekében 1974-ben megalakult a Kairói Magyar Kulturális Központ.”²¹ Azonban „1977 decemberében a kairói vezetés bezáratta a Kulturális Központot a marxista és kommunista ideológia terjesztésének vádjá kapcsán”.²² Szintén ebben az alfejezetben olvashatunk a kairói székhelyű, 1971-ben alapított Magyar–Egyiptomi Baráti Társaságról.

A művet ajánlom mind az arab világ, illetve kifejezetten Egyiptom iránt érdeklődőknek, mind a témát tanulmányozó, illetve kutató történészhallgatóknak, illetve történészeknek.

BARACS RÓBERT ISTVÁN *baracsrobert@gmail.com*

¹² I. m. 137.

¹³ I. m. 138.

¹⁴ I. m. 139.

¹⁵ I. m. 143.

¹⁶ I. m. 144.

¹⁷ I. m. 147.

¹⁸ I. m. 157.

¹⁹ I. m. 163.

²⁰ I. m. 164.

²¹ I. m. 166.

²² I. m. 167.